

MONARCHIA AUSTRO-UNGARICA.

Transilvania.

Brasiovu 8 Martiu 1872.

Comunele! satele!

Et, quo quemque modo fugiatque, feratque laborem, — doce. Cu micu cu mare inteligenti'a e obligata a invetia si a conduce infantele poporu la opulu constituirei sale in ordinea constitutionale, care de adi incolo incepe chiaru dela primul pasu din pragulu usiei comunei sale. Legea comunale, de care tier'a nôstra pana acum nici idea nu avea prin satele tierenesci comitatense, acum intra in viétia, cá base, cá fundamentu alu constitutionalismului. Cum ne vomu sará, asia vomu manécá, pre catu impregiarile de astadi ne concedu! De vomu scapa din mani dreptulu de a ingrigi noi de noi pentru noi si in comune, atunci nu ne mai remane nemica, decatu batiulu cersitorului, pentruca cei straini voru trage jaru totu la ol'a loru, cum vedemu, ca au facutu de seculi, si noi vomu remané totu cei persecutati si in cultura, si in averi! —

Se avemu, fratiloru, grigia de comune! de sate! Atata ne a mai remasu de salvatu, autonomi'a comunale, dreptulu de a ingrigi noi de noi, si numai atata! Notariatele? Notariatele se voru asedia cate unulu preste mai multe comune impreunate, si déca si acele le voru rapi corbii politici la sene, la creaturele loru, atunci! atunci vai! si de autonomi'a comunale, ca-ce ea va fi virita in saculu arbitriului si alu dictamentului despoitoriloru politici! Pentru Ddieu, incetati cu mani'a cea misteriosa de a distrage poporul cu certe nemature de aluatulu partiteloru politice dreptace ori stangace, ca-ce romanulu trebue se amble numai pe pitioarele sale, cá partita nationale politica si nu cá petecu cusutu de trentiele altoru partite, ca-ce alaturanduse ori la una ori la alta partita maghiara, -si taia totu copaculu de sub pitioarele sale si nu mai póte pretende nici astepta vreodata respectarea dreptului cá natiune politica independenta dela alte conatiuni. Cine vré se ne inmormente politicesce pe alte 400 ani, cine vre se ne rapésca si conscienti'a de dreptulu politicu nationale: acela se ne svatuésca a ne viri — a ne vinde totu, si védia si drepturi, dér' si chiaru speranti'a de ale mai poté pretende vreodata, ca-ce nu e potere pe lume, care se -ti rejè ceea, la ce te ai invoitu odata a lasa din mana! Dér' la tartaru cu lan'a bróscei, disciplina! lucru!

Comunele inca se organiséza! Se mai luamu aminte!

Ce avemu de salvatu mai antaiu?!

§ 20 din art. de lege XLIV din an. 1868 despre nationalitati suna asia:

„Adunările comunale alegu ele inse limb'a protocoaleloru si a manipularei. Protocolulu e a se porta totudeodata si in acea limba, in care a cincea parte din membrii votanti afla necesariu a se porta.“

A cince parte! afla necesariu a se porta! Deci pe temeiulu acestui § tóte adunările comunale romane prin actu formalu, prin protocolu, care se se tramite la comitatu, se-si dechiare de nou limb'a romana de limb'a oficiale inainte de orice alta desbateri si espresu pentru tóte afacerile comunale.

Satele mici se voru afilia la cele mai mari-

sióre, incatu 4—5—6 voru face una comuna cu unu notariatu; pentru notari inca se va ordona se depuna rigorosu, cum voru decide stapanitorii. Romanii se-si deschida ochii, cá se nu se alature satele loru catra sate mari unguresci, ca-ce atunci ungruii in centru voru fi totulu si romanii voru remané lipituri si in comune de aceste afiliate. Pentruca virilii, adica cei mai avuti, posesorii de pamentu in reprezentantia voru porunci si decide, si satele romane mai seracutie voru trebui se platésca, ce voru aruncá reprezentantii pe ele; éca dér', ca interesulu romaniloru e, cá satele loru se se afilieze numai cu sate ér' romane si apoi se-si aléga notariu ér' si numai romanu, déca voru se se scape de nepastea, ce se involbura asuprale.

Comun'a, adica reprezentanti'a comunei, are drepturi a administra averea comunale, a ecsecuta decisele si statutele sale, care are dreptu a le face, ea reimparte darile comunale si le scóte dela toti, grigesce de drumuri, scóle, institute, pentru ordine, de seraci. Déca si unde voru fi tóte aceste in mani maghiare, sase, acolo, ve rogu, ce aveti a astepta dela ei?! Se voru face scóle romane? Se ve crutie cu darea comunale? Se ve pastreze averile romanesce? Se vi le multiésca pe sém'a vóstra, or' pe a cui?! E tempulu se ve deschideti ochii cu totii. Aici ve incordati domniloru activisti pestani si pasivo-activisti in tíera si la vétrea, pentruca se salvamu catu potemu, macaru autonomi'a comunelor romane, ferindule de pericolulu de a deveni numai lipituri la satele cele mai mari sióre maghiare, care se li se arunce cu tóta dispoziúnea pe gutu, incatu se romana romanulu si in comune sclavu, obagiu politicu celoru de alta limba, condamnatu a porta numai sarcine fara a gramusda; ér' ungruii in centru se-si faca orasie din neghiobi'a si ne e pre ingrigirea romanului! Imi spalumele, dér' rogu-ve sariti la disciplina si lupta!

In comunele amestecate de sene se se pretenda si limb'a romana de limba intocma oficiale de protocolu pe temeiulu egalitateri nationale politice, care l'amu avutu si trebue se lu avemu in Transilvani'a pretutindenea, déca e se fimu in pace, in relatiuni fratiesci intre olalta, si nu lupi unii altora. Mai si recetiti cele din Nr. 7 alu Gazetei si apoi legea comunale trebue bine studiata si esplicata in dumineci poporului.

In reprezentanti'a comunale se alegu numai pe de diumetate, ér' alta diumetate suntu virilii, adica nu se alegu, ci suntu cá si alesi cei ce dau cea mai mare dare directa de statu, „séu posesorii de pamentu indigeni“? Óre cuvintele aceste ale legi comunale nu lasa usia deschisa pentru nemesi? —

Déca chiaia e odata darea cea mai mare de statu, de ce se mai adauga legea si: „séu din posesorii de pamentu indigeni“? au cei cu dare directa nu suntu posesori? Atata ne ar' mai lipsi, cá si prin comune, se se prefera calicii, déca suntu posesori de o palma de locu si calici de focu! Deschideveti ochii fratiloru la tóte si nu ve mai lasati inielati, nici in grati'a szolgabiraelorulu, cari suntu, cine suntu! si mai suntu si presiedinti la aceste alegeri, ci ve pretendeti si ecserceati dreptulu in folosulu vostru romanescu. Ér' inteligenti'a romana se-si tiena de cea mai santa obligaminte a fi tuturorulu romaniloru tóte, pentruca se se convinca poporul, ca sangele lui e angerulu prosperarei lui,

ér' nu tragatoriulu, nu dosaditoriulu, nu impilatoriulu, nici vendietoriulu intereselorulu lui! Numai asia vomu salva catu vomu poté din autonomi'a comunale!

S'au formatu comitete prin tóte comitetele si subcomitete prin cercuri si comune, cari se védia nu de Pest'a, ci de apararea intereselorulu comunali romanesce?! Déca nu, ce mai asteptati?! Se vedeti: „Ruit alto a culmine (fundamine) Troja?!“ Se vedeti nationalitatea romana injugata si in comune?! Si autonomi'a comunale dusa dupa cea provinciale?! Quos fata! — Sed Deus avertat! —

Ura si vrasmasia de mórte asupra poporului romanescu.

Desbaterile asupra legi electorale decurgu in diet'a ungrésca de cateva dile. Multe sofisme, multe neadeveruri se audira din nou cu acea ocaziune, din care mai multe suná dreptu la adres'a poporului romanescu. La tóte inse a pusu capacu acelu deputatu maghiaru, care a cutediatu a dice in faci'a lunei, ca poporul romanescu este celu mai decadiutu si celu mai inapoiatu in cultura dintre tóte popórele, prin urmare ca legea electorale transilvana improvisata in fuga la 1848 ar' fi prea buna pentru nasulu loru. Si obraznicia cá acésta se aude din gur'a unui ungru, care ar' trebui se-si védia mai antaiu partea Ungariei locuita de maghiari, plina de banditi maghiari, ucigasi, tetiunari, hoti de tóte categoriele*), tienuturi intregi selbatece, cá si celea din Americ'a locuita de selbatici; si acelu deputatu se védia pe locitorii pustelorulu, se védia pe ruteni, pe sloveni, pe serbi, pe slavacii din munti, pe hanaci, cu cari toti, romanii transilvani ori catu se fia respinsi in cultura prin arte diabolésca, totusi nu schimba si — bunu e Ddieu, nu voru schimba nici una-data. Déra tocma acésta este una din causele spurcatei vrasmasii nationale, ca adica romanii in mani'a tuturorulu piedecelorulu, totusi facu progrese in cultura si in scientie, ca indata ce spiritulu tempului sfarma succesive cate unu lantiu, cate un'a ferecatura de pre corpulu loru nationale, ei se si impulpa spre a merge inainte.

Vrasmasiia din caus'a jidoviloru. Atatu mai inainte, catu si mai vertosu dela 1861 incóce, ungruii din Ungari'a au malfratatu, spoliatu si omoritu in diverse locuri si tempuri multime nenumerata de jidovi; si casurile respective s'au publicatu cu sutele prin diarie. Boemii, precum bine ve aduceti aminte, tocma si in capital'a loru in Prag'a au batutu si ucisu pe jidovi, cerendu esirea loru de acolo. In imperiulu celu vastu alu Rusiei jidovii suntu tolerati numai in siepte gubernemente (quasi provincii); din tóte celelalte suntu strinsu opriti. Ati vediutu cum antierti politi'a goní afara din St. Petropole pe toti jidovii cati cutediasera a se stracura in acea capitala. Ati vediutu apoi cum in an. tr. la Odes'a se facú revolutiune din caus'a jidoviloru, cum grecii si muscalii de acolo se aruncara cu nespusa furia asupra jidoviloru. Ati cititu cum marele filosofu nemtiescu Fichte róga si provóca pe natiunea sa, cá se se feréscá

*) Europ'a intréga cunósce acum activitatea faimosului comisariu regescu c. Gedeonu Rádai dezvoltata de trei ani incóce in contra celoru 1300 de banditi. —

